

PREDMETNI INDEKS

ARHEOLOGIJA

epigrafika 55, 56

nalazi, istraživanja, zaštita 4, 5, 9, 12, 18, 50, 53, 74, 107, 108, 109, 135

numizmatika 2, 6, 10, 11, 13, 15, 110

EKONOMIJA 28

FILOZOFIJA 42, 44, 47, 51, 54, 83, 86, 90, 91, 111, 116

GEOGRAFIJA 64

HISTORIJA

izvori 19, 35, 37, 100, 114, 121

zbivanja 38, 58, 65, 87, 94, 97

KNJIŽEVNOST

drama i kazalište 57, 60, 63, 79, 80, 101, 103, 115, 119, 121, 126, 128, 132, 136, 137, 140, 143, 144

opći problemi 1, 16, 25, 33, 78, 123, 133

poezija 39, 43, 59, 61, 75, 84, 92, 102, 106, 117, 120, 127, 139, 141, 145, 148, 150

proza 7, 8, 134, 146, 147

KULTURA I CIVILIZACIJA (OPĆI PROBLEMI ANTIKE) 3, 14, 17, 23, 130

LINGVISTIKA

grčki jezik 26, 34, 40, 41, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 81, 96, 98, 112, 113, 124

latinski jezik 32, 41, 52, 62, 113, 122, 125, 138

METRIKA 66, 99

PEDAGOGIJA

opći problemi 45

učenje klasičnih jezika 20, 21, 24, 27, 30

RELIGIJA

mitologija 48, 77, 88, 89, 129, 142

rituali i kultovi 31, 76, 93, 104

UMJETNOST

arhitektura 29, 82

kiparstvo 95

primijenjene umjetnosti 22, 36, 67, 85, 104, 118, 149

slikarstvo 49, 105

urbanizam 46, 109

182

LEKSIKON

ANTIČKI HISTORIOGRAFI

ANTIČKI HISTORIOGRAFI

Uvodna napomena

U petom leksikonu što ga objavljujemo u časopisu *Latina et Graeca* obrađeni su antički autori pravih povijesnih djela, te pisci biografija i autobiografija, logografi, analisti i mitografi čiji se rad iz današnje perspektive može smatrati historijskim svjedočanstvom o starom vijeku. Po istom je kriteriju izvršen i izbor anonimnih djela. Ponekad, osobito kad je riječ o putopisnim, geografskim i filozofskim radovima, te o radovima enciklopedijskog karaktera, granicu između historiografskih i nehistoriografskih tekstova bilo je teško odrediti: neobrađeni autori bit će uvršteni u slijedeće leksikone. Oznake su, kao i uvijek:

- djelo sačuvano u cjelini,
- ⊙ djelo fragmentarno očuvano,
- izgubljeno djelo.

Kod određivanja stupnja očuvanosti i kod rekonstrukcije originalnih naslova susreli smo se s uobičajenim teškoćama, pa smo u svoje izvore uključili i priručnike relevantne za ovo područje.

Natuknice u leksikonu *Antički historioграфи* obradili su u podjednakim omjerima Marina Brcko, Darko Novaković, Damir Salopek, Zlatko Šešelj i Dubravko Škiljan.

183

A

ABIDEN (Ἀβυδηνός), 2. st. (?). Grčki pisac povijesti Asiraca i Babilonaca koja je služila kao jedan od izvora Eusebiju iz Cezareje.

- *O Asircima* (Περὶ Ἀσσυρίων)

ACILIJE, Gaj (Gaius Acilius), 2. st. pr. n. e. Rimski pisac na grčkom sastavljene povijesti najstarijeg razdoblja Rima, prošarane anegdota.

- fragmenti historiografskog djela

AETLIJE (Ἀέθλιος), 6. st. pr. n. e. (?). Grčki pisac porijeklom s otoka Sama, autor jedne *Povijesti Sama*.

- *Povijest Sama* (Σαμίων ὥροι)

AFRIČKI RAT, opis na latinskom Cezarova rata protiv Pompejevih pristalica do 48. pr. n. e. Dio zbirke *Corpus Caesarianum* (v.), najvjerojatnije djelo nepoznatog oficira, učesnika bitaka.

- *Afrički rat* (*Bellum Africanum*)

184

AGATARHID iz Knida (Ἀγαθαρχίδης), 2. st. pr. n. e. Aleksandrijski povjesničar i geograf, kompilatorski je obradio historiju Evrope (49 knjiga) i Azije (10 knjiga), te je napisao monografiju o Crvenom moru (5 knjiga).

● *O Evropi* (Εὐρωπαϊκά), *O Aziji* (Ἀσιατικά), *O crvenom moru* (Περὶ ἑρυθρᾶς θαλάσσης)

○ *Zbirka čudesna* (Συναγωγή θαυμασιῶν), *Izabrane priče* (Ἐκλογαὶ ἱστοριῶν)

AGATARHID sa Sama (Ἀγαθαρχίδης), nepoznato vrijeme. Poznat kao autor jedne, sasvim fragmentarno očuvane, povijesti Perzije.

- *Perzijska povijest* (Περσικά)

AGATIJA SKOLASTIK (Ἀγαθίας), 6. st. Pjesnik i pravnik iz Mirine, sastavljač *Antologije* i bizantski činovnik, autor je i nedovršene povijesti Justinijanove vladavine u 5 knjiga koja se, obuhvaćajući godine 552–558, nadovezuje na Prokopijevo (v.) djelo. Uzori A.S. bili su u stilu Herodot i Tukidid.

- *O Justinijanovoj vladavini* (Περὶ τῆς Ἰουστινιανῶν βασιλείας)

AGATOKLO iz Kizika (Ἀγαθοκλής), 3. st. pr. n. e. Sastavljač povijesti svog grada.

- *O Kiziku* (Περὶ Κιζίκου)

AGLAOSTEN (Ἀγλαοστένης) helenističko razdoblje. Slabo poznat sastavljač povijesti Naksa.

- fragmenti historiografskog djela

AGRETA (Ἀγροίτας), helenističko razdoblje (?). Pisac *Libijske povijesti* u tri knjige, rodnom možda iz Kirene.

- *Libijska povijest* (Λιβυκά)

AGRIPINA, Julija ~ Mlada (Iulia Agrippina Minor), 1. st. Kći Germanikova, žena Klaudijeva i majka Nerona napisala je autobiografiju koju spominju Tacit i Plinije Mlađi.

- fragmenti autobiografije

AKTORIJE, Marko ~ Nazon (Marcus Actorius Naso), 1. st. pr. n. e. Latinski pisac izgubljena djela o svojem vremenu, nenaklonjen Cezaru.

- nepoznato

AKUSILAJ (Ἀκουσίλαος), 5. st. pr. n. e. Mitograf iz Arga, u jonskoj prozi, na osnovi Hesiodova djela, opisuje povijest svijeta od Kaosa do Odisejeva povratka iz trojanskog rata u tri knjige. Iako u okvirima mitoloških konvencija, A. proširuje Hesiodovu teogoniju i kosmografiju. Utjecao je na pisce i filozofe kasnijih razdoblja.

- *Genealogije* ili *Povijest* (Γενεαλογία ili Ἱστορία)

ALEKSANDRIJSKI RAT, dio zbirke *Corpus Caesarianum* (v.), u kojem se opisuju Cezarovi ratovi u Egiptu, Iliriji i, djelomično, Hispaniji. Autor je možda Aulo Hiricije (v.).

- *Aleksandrijski rat* (*Bellum Alexandricum*)

ALKIM (Ἄλκιμος), 4. st. pr. n. e. Historiograf sa Sicilije, sastavljač najstarije povijesti svoje domovine i Južne Italije, te djela *Za Amintu* s podacima o Epiharmovu utjecaju na Platona.

- *Povijest Italije* (Ἰταλικά), *Za Amintu* (Πρὸς Ἀμύνταν)

AMELESAGORA (Ἀμελησαγόρας), 4. st. pr. n. e. Pseudonim jednog od pisaca historije Atike.

- *Atička povijest* (Ἀτθίς)

AMIJAN MARCELIN (Ammianus Marcellinus), 4. st. Rimski historičar, porijeklom Grk iz Antiohije, kao oficir sudjelovao u većem broju ratova. Povukavši se u privatan život, piše rimsku povijest u 31 knjizi, opisujući – u nastavku Tacitova djela – razdoblje od 96. (Nervina smrt) do 378. (smrt cara Valensa). Sačuvan drugi dio (18 knjiga, od 353. do 378) njegova rada svjedoči o brižljivu izboru izvora i kritičkom pristupu (portreti careva), a sadržava i brojne ekskurse historijskog, etnografskog ili prirodnoznanstvenog karaktera. Objektivnost izlaganja približava ga Tacitu, pa ga smatraju posljednjim velikim rimskim historiografom.

- *Povijest (od Nervine smrti)* (*Res gestae / ab excessu Nervae*)

AMINTIJAN (Ἀμντιανός), 2. st. Grčki historičar od čijeg se djela nije ništa sačuvalo.

- *O Aleksandru Velikom* (Περὶ Ἀλεξάνδρου), *Usporedni životi* (Βίοι παράλληλοι), *O slonovima* (Περὶ ἐλεφάντων)

AMPIJE Balbo, Tit (Titus Ampius Balbus), 1. st. pr. n. e. Rimski političar čije povijesno djelo hvali Ciceron.

- fragmenti historiografskog djela

ANAKSANDRID iz Delfa (Ἀναξανδρίδης), 3/2. st. pr. n. e. Pisac djela o pljačkanju delfskog svetišta u vrijeme tzv. svetog rata.

- fragmenti historiografskog djela

ANAKSIMEN iz Lampsaka (Ἀναξιμένης), 4. st. pr. n. e. Znanstvenik i povjesničar od čijih su historiografskih djela fragmentarno poznati: *Povijest Grčke* (12 knjiga), *Povijest Filipa Makedonskog* (8 knjiga), *Povijest Aleksandra Velikog*. Bavio se i homerskim izučavanjima, te je možda napisao i ep o Aleksandru. Neki smatraju da je on autor tzv. *Aleksandrove retorike* koja se pripisivala Aristotelu.

- *Retorika* (Ῥητορικὴ τέχνη) (?)

● *Povijest Grčke* (Ἑλληνικά), *Povijest Filipa Makedonskog* (Φιλιππικά), *Povijest Aleksandra Velikog* (Ἀλεξανδρικά)

○ *Tri glavna grada* (Τρικάρανος), *Aleksandrijada* (Ἀλεξανδριάς) (?)

ANDREJA iz Panorma (Ἀνδρέας), nepoznato vrijeme. Pisac povijesti Velike Grčke.

- *Povijest Sicilije po gradovima* (Σκελετικά κατὰ πόλιν)

ANDRON iz Aleksandrije (Ἄνδρων), 1. st. pr. n. e. (?). Malo poznati historičar.

- *Kronika* (Χρονικά)

ANDRON iz Halikarnasa (Ἄνδρων), 4. st. pr. n. e. Pisac u antici popularnog djela o ranoj povijesti grčkih plemena i gradova, u 8 knjiga.

- *Srodstva* (Συγγένεια)

ANDROTION (Ἀνδροτίων), 4. st. pr. n. e. Atenski političar, u izgnanstvu u Megari sastavio je političku povijest Atene, u 8 knjiga, koja je bila glavni izvor Aristotelu za njegov *Ustav atenski*.

- *Atička povijest* (Ἀτθίς)

ANNALES MAXIMI, na pločama urezana kronika rimskih vrhovnih svećenika, vođena od drevnih vremena. 123. pr. n. e. konzul Mucije Scevola izdaje A. m. u obliku 80 knjiga. Budući da su uz imena svećenika i činovnika ovdje upisivani i važni događaji, A.m. predstavljaju bitan izvor za ranu rimsku povijest.

- *Glavni godišnjaci* (*Annales maximi*)

ANONYMUS VALESII, nepoznati sastavljači dvaju povijesnih tekstova (o vladavini Konstantina, 293–337; o Odoakru i Teodoriku, 474–526) sadržanih u prvom, *Valezijevu izdanju* djela Amijana Marcelina (1636).

- *Rukopisi iz Valezijeva izdanja* (*Excerpta Valesiana*)

ANTEJ, Publije ~ Ruf (Publius Antei Rufus), 1. st. Sastavljač biografije Marka

185

Ostorija Skapule.

- *O životu Marka Ostorija Skapule (De vita M. Ostorii Scapulae)*

ANTIGON (Ἀντίγονος), helenističko razdoblje. Pisac italske povijesti u kojoj je opisana i najstarija povijest Rima.

- *Povijest Italije (Ἰταλικά)*

ANTIKLID (Ἀντικλείδης), 3. st. pr. n. e. Atenski povjesničar, pisac djela o Aleksandru Velikom i povijesti otoka Dela u 17 knjiga, te rada o drevnim religijskim obredima.

- *Povijest Aleksandra Velikog (Ἀλεξανδρικά, Povraci (Νόστοι)*

- *Objašnjenja (Ἐξηγητικά)*

ANTIOH iz Ega (Ἀντίοχος), 2. st. Sofist iz Kilikije i povjesničar.

- fragmenti historiografskog djela

- *Trg (Ἀγορά)*

ANTIOH iz Sirakuze (Ἀντίοχος), 5. st. pr. n. e. Najstariji sicilski historičar, sastavio je u jonskom dijalektu u 9 knjiga povijest Sicilije, od mitskih vremena do 424. pr. n. e., te monografiju o Južnoj Italiji koja obiluje različitim (geografskim, etnografskim) podacima.

- *Povijest Sicilije (Τῶν Σικελικῶν Ἱστορία), O Italiji (Περὶ Ἰταλίας)*

ANTIPATER, Lucije Celije (Lucius Coelius Antipater), 2. st. pr. n. e. Pravnik, govornik i povjesničar, čije djelo o 2. punskom ratu predstavlja prvu historijsku monografiju u Rimu. Njegov živ stil (umetni govori, dramatski prikazi) i novinu metode hvalili su Ciceron i Livije, a poslužio je kao izvor brojnim kasnijim historiografima od Livija i Plutarha do Plinija i Faustina.

- *Punski rat (Bellum Punicum)*

ANTISTEN s Roda (Ἀντισθένης), 3/2. st. pr. n. e. Pisac lokalne povijesti svog otoka (Polibijev izvor) i povijesti filozofskih škola, od Tala do Kleanta, kojom se služi i citira je Diogen Laertije.

- *Povijest Roda (Ῥοδιακά), Filozofski pravci (Διαδοχαὶ φιλοσόφων)*

ANTONIJE JULIJAN, Marko (Marcus Antonius Iulianus), 1. st. Prokurator Judeje 70. g. sastavio je historijsku monografiju o njezinim stanovnicima.

- *O Judejcima (De Iudaeis)*

APIJAN (Ἀππιανός), 2. st. Grčki povjesničar iz Aleksandrije, carski prokurator Egipta pod Markom Aurelijem. Njegovo je djelo *Rimska povijest* bilo podijeljeno u 24 knjige, od kojih je nepotpuno sačuvano 11. Svaka knjiga obrađuje ili jedno povijesno razdoblje ili jednu od rimskih zemalja (iz 9. knjige očuvan je dio o našim krajevima). Kao čovjek oduševljen rimskim imperijalizmom, A. ne predstavlja pouzdan povijesni izvor, ali njegovo djelo obuhvaća vrlo široka geografska prostranstva, čiju povijest promatra kroz rimska osvajanja.

- *Rimska povijest (Ῥωμαικά)*

APOLODOR iz Artemite (Ἀπολλόδωρος), 1. st. Pisac povijesti Parta, poznat Strabonu.

- *Partska povijest (Παρδικά)*

APOLONIJE iz Afrodizijade (Ἀπολλώνιος), 3. st. pr. n. e. Grčki svećenik iz Egipta, pisac povijesti Karana u 18 knjiga, te djela o gradu Tralima i o orfičkim misterijama.

- *Karska povijest (Καρικά)*

- *O Tralima (Περὶ Τραλλέων), O orfičkim misterijama (Περὶ Ὀρφικῶν)*

ARAT iz Sikiona (Ἄρατος), 3. st. pr. n. e. Strateg i prevrtljiv političar koji je ostavio više od 30 knjiga svojih memoara, s težnjom da obrani svoj politički rad. Služio je kao izvor Plutarhu.

- *Uspomene (Ἐπιμνήματα)*

ARIJAN, Flavije (Ἀρριανός), 95–175. Političar i pisac iz Nikomedije, učenik Epiktetov. Uz filozofska, geografska i druga stručna djela, napisao je vrlo pouzdanu povijest Aleksandra Velikog, a izgubljene su mu povijesti Bitinije (8 knjiga), Partije (17 knjiga) i dijadoha (10 knjiga). I klasičnim stilom i metodom teži za tim da oponaša Ksenofonta; bio je značajan izvor za kasnije pisce.

- *Aleksandrov put (Ἀνάβασις Ἀλεξάνδρου)*

- *Povijest Bitinije (Βιθυνικά), Partska povijest (Παρδικά), Povijest nakon Aleksandra (Τὰ μετ' Ἀλεξάνδρου)*

ARIST (Ἄριστος), nepoznato vrijeme. Historičar iz Salamine od čijeg su se teksta sačuvali fragmenti o posljednjim danima Aleksandra Velikog.

- *Povijest Aleksandra Velikog (Ἀλεξανδρικά)*

ARISTOBUL iz Kasandrije (Ἀριστόβουλος), 4/3. st. pr. n. e. Pratilac Aleksandra Velikog na putu u Indiju, sa 84 godine počinje pisati njegovu povijest, na osnovi vlastitih sjećanja (vojno-tehničke, etnografske, prirodoslovne pojedinosti) i kompilirajući i kritički analizirajući dotad objavljena djela. Izvor Arijanu i Strabonu.

- *Povijest Aleksandra Velikog (Ἀλεξανδρικά)*

ARISTODEM (Ἀριστόδημος), nepoznato vrijeme. Autor fragmentarno očuvanog školskog udžbenika za grčku povijest 5. st. pr. n. e.

- fragmenti historiografskog djela

ARISTOKRIT (Ἀριστόκριτος), nepoznato vrijeme. Nepoznati sastavljač povijesti grada Mileta.

- *O Miletu (Περὶ Μιλήτου)*

ARTAPAN (Ἀρταπάνος), 2. st. pr. n. e. Judejski pisac romaneskne historije svog naroda i njegovih prvaka, sakupljene iz judejskih, egipatskih i helenističkih pisaca.

- *O Judejcima (Περὶ Ἰουδαίων)*

ARTEMON iz Klazomena (Ἀρτέμων), nepoznato vrijeme. Autor izgubljene povijesti svoga kraja.

- *Godine Klazomenjana (Ἔτροι Κλαζομενίων)*

ARUNCIJE, Lucije (Lucius Arruntius), 1. st. pr. n. e. Konzul 22. pr. n. e., napisao je – po uzoru na Salustija – povijest punskog rata.

- *Punski rat (Bellum Punicum)*

ASKLEPIJAD iz Menda (Ἀσκληπιάδης), 1. st. pr. n. e./1. st. Povjesničar iz Egipta, sastavio djelo o svom rodnom kraju i o historiji egipatskih kultura.

- *Povijest Egipta (Αἴγυπτιακά), O božanstvima (Θεολογούμενα)*

ATANID (Ἄθανις), 4. st. pr. n. e. Političar iz Sirakuze, napisao je *Sicilsku povijest* u 12 knjiga, kao nastavak Filistova djela.

- *Sicilska povijest (Σικελικά)*

AUFIDIJE, Gnej (Gnaeus Aufidius), 1. st. pr. n. e. Rimski političar kojeg Ciceron spominje kao pisca rimske povijesti na grčkom.

- nepoznato

AUFIDIJE BAS (Aufidius Bassus), 1. st. Rimski povjesničar koji je opisao ratove Druza, Tiberija i Germanika u Germaniji i sastavio rimsku povijest na koju se nadovezao Plinije Stariji.

- *Germaniki rat (Bellum Germanicum), Povijest (Historiae)*

AURELIJE VIKTOR, Sekst (Sextus Aurelius Victor), 4. st. Rimski carski činovnik koji je sastavio povijest Carstva, od Augusta do Konstantina, kroz portrete careva. Kasnije redaktor priključio je tom djelu anonimne tekstove o porijeklu Rimljana i znamenitim ljudima, što zajedno sačinjava tzv. *Historia tripartita*.

- *Cezari (Caesares); pogrešno atribuirano: Porijeklo rimskog naroda (Origo gentis Romanae), O znamenitim ljudima (De viris illustribus)*

AURUNKULEJ, Lucije ~ **Kota** (Lucius Aurunculeius Cottus), 1. st. pr. n. e. Cezarov legat u Galiji koji je sastavio monografiju o Cezarovoj ekspediciji na Britaniju.

- fragmenti historiografskog djela

AZINIJE KVADRAT, Gaj (Gaius Asinius Quadratus), 3. st. Pisac dvaju povijesnih djela na grčkom: tisućugodišnje rimske historije, u 15 knjiga, i povijesti Parta, u 9 knjiga.

- *Tisuća godina (Χιλιετηρίς), Partska povijest (Παρδικά)*

AZINIJE POLION iz Trala (Ἀσίνιος Πωλλίων), 1. st. Oslobođenik Azinija Poliona, sastavio je — prema *Sudi* — sažetak atenske povijesti prema Filohorovu djelu.

○ nepoznato

AZINIJE POLION, Gaj (Gaius Asinius Pollio), 1. st. pr. n. e. Rimski političar, vojskovođa i zaštitnik pjesnika (Katul, Horacije, Vergilije), književnika i znanstvenika, i sam se bavio literarnim i naučnim radom. Sastavio je povijest građanskih ratova (60–42. pr. n. e.) u 17 knjiga, a pisao je tragedije na grčkom, ljubavne pjesme i gramatičke rasprave. Tri pisma A.P. sačuvana su kod Cicerona.

● pisma

● *Povijest (Historiae)*, fragmenti govora, fragmenti gramatičkih rasprava

○ tragedije, pjesme, *Usporedba moga oca i Cicerona (De comparatione patris et Ciceronis)*

B

BATON iz Sinope (Βάτων), 3/2. st. pr. n. e. Sastavljač većeg broja historijskih i biografskih djela o Ionu s Hija, o efeškim tiranima, o Hijeronimu Sirakužaninu, o Atici, o Tesaliji, o Perzijancima.

● *O efeškim tiranima (Περὶ τῶν ἐν Ἐφέσῳ τυράννων)*, *O Hijeronimovoj tiraniji (Περὶ τῆς τοῦ Ἱερωνύμου τυραννίδος)*, *O Tesaliji i Hemoniji (Περὶ Θεσσαλίας καὶ Αἰμονίας)*, *O pjesniku Ionu (Περὶ Ἴωνος τοῦ ποιητοῦ)*, *Atičke priče (Ἀττικαὶ ἱστορίαι)*

○ *Perzijska povijest (Περσικά)*

BEBIJE Macer (Baebius Macer), 1/2. st. Konzul, poznat i kao autor historijskih biografija.

○ nepoznato

BEMARHIJE (Βημάρχιος), 4. st. Sofist iz Cezareje, koji je osim retoričkih spisa sastavio i povijest cara Konstantina Velikog u 10 knjiga.

● *Djela cara Konstantina (Αἱ Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως πράξεις)*

○ retorički spisi

BEROS (Βήροσος), 3. st. pr. n. e. Mardukov svećenik iz Babilona, osnivač astrološke škole na Kosu i autor povijesti Babilona u 3 knjige koja, od početka svijeta do Aleksandra Velikog, obuhvaća 468215 godina. Bio je izvor Josipu Flaviju (v.).

● *Babilonska ili Haldejska povijest (Βαβυλωνιακά ἢ Χαλδαϊκά)*; fragmenti astroloških djela

BRUTEDIJE Niger (Brutteditius Niger), 1. st. Rimski političar i autor povijesnog djela iz kojeg opis Ciceronove smrti citira Seneka Stariji.

● fragment historiografskog djela

BRUTIJE (Bruttius), nepoznato vrijeme. Sastavljač većeg broja historijskih i mitoloških djela.

● fragmenti historiografskih djela

C

CEZAR, Gaj Julije (Gaius Iulius Caesar), 100–44. pr. n. e. Rimski državnik i vojskovođa. Blistavu političku (63. pr. n. e. vrhovni svećenik, 59. pr. n. e. konzul) i vojničku karijeru (58–51. pr. n. e. kao prokonzul pokorava Galiju, iskrcava se u Britaniji), nakon obračuna sa svojim protivnicima u krvavim građanskim ratovima, završava koncentrirajući svu vlast u svojim rukama — ona faktički predstavlja kraj rimske Republike, što nije moglo spriječiti ni C. ubojstvo 15.3.44. pr. n. e. U golemom C. književnom opusu posebno se ističu dva memoarska djela: *Galski rat* (7 knjiga) — opis galske ekspedicije — i *Građanski rat* (3 knjige), koji obuhvaća dio razdoblja obračuna s konkurentima. U tim knjigama C. teži za prividnom objektivnošću (o sebi govori u 3. licu) i, uz povijesne i vojne, daje čitav niz drugih zanimljivih podataka. Zbog čistoće jezika i elegancije stila C. djela pripadaju najezemplarnijim uzorima klasičnog latinитета. Ove dvije monografije s drugim opisima C. ratova sačinjavaju *Corpus Caesarianum* (v.).

● *Galski rat (Commentarii de bello Gallico)*, *Građanski rat (Commentarii de bello civili)*

CINCIJE, Lucije ~ Aliment (Lucius Cincius Alimentus), 3. st. pr. n. e. Rimski političar, zarobljenik Hanibalov, sastavio je na grčkom, u maniri analista, jednu od prvih rimskih povijesti od osnutka grada do kraja 2. punskog rata.

● fragmenti historiografskog djela

CORPUS CAESARIANUM, zbirka djela o Cezarovim ratovima koja osim Cezarovih monografija *Galski rat* i *Građanski rat* obuhvaća Hircijevu 8. knjigu *Galskog rata*, te *Afrički rat*, *Aleksandrijski rat* i *Hispanski rat* (v.).

● *Korpus djela o Cezaru (Corpus Caesarianum)*

D

DAMAST (Δαμάστος), 5. st. pr. n. e. Grčki zemljopisac i povjesničar, porijeklom iz Siggeja (Troada). Autor brojnih povijesno-geografskih djela, sačuvanih samo fragmentarno.

● *O narodima (Περὶ ἐθνῶν)*

○ *O događajima u Grčkoj (Περὶ τῶν ἐν Ἑλλάδι γενομένων)*, *O pjesnicima i sofistima (Περὶ ποιητῶν καὶ σοφιστῶν)*

DAMID (Δάμις), 1. st. (?). Pratilac Apolonija iz Tijane i autor biografije svog učitelja. Porijeklom je iz Nina. Mogući je izvor Filostratova *Života Apolonija iz Tijane*.

○ nepoznato

DAMOFIL (Δαμόφιλος), 2. st. Grčki povjesničar iz Bitinije. Autor više bibliografskih djela.

● *O vrijednim knjigama (Φιλόβιβλος α' περὶ ἀξιολογῆτων βιβλίων)*
Za Maksima Lolija o životu starih (Πρὸς Λόλλιον Μάξιμον περὶ βίου ἀρχαίων)

DEKSIP, Paulo Herenije (Δέξιππος), 3. st. Grčki političar i povjesničar rodom iz Atike. Vršio je visoke državne službe, a prikazan je i na jednom kipu. Autor je jedne svjetske povijesti (u 12 knjiga) koja je sezala od početaka do cara Klaudija Gotskog, povijesnog prikaza gotske provale (koju je i sam doživio), te historijskog pregleda Aleksandrovih nasljednika. Služio je kao izvor

(posebno u mitološkoj građi) kasnijim historičarima. Sačuvani fragmenti.

● *Svjetska povijest (Χρονικὴ ἱστορία)*, *Skit-ska povijest (Σκυθικά)*, *Povijest nakon Aleksandra (Τὰ μετὰ Ἀλέξανδρου)*

DELIJE, Kvint (Quintus Dellius), 1. st. pr. n. e. Rimski političar sumnjiva glasa i povjesničar. Autor opisa Antonijeva vojnog pohoda na Parte (36. g. pr. n. e.), možda memoarskog karaktera. Horacije mu upućuje odu II,3.

● *Rat s Partima (Bellum Parthicum)*

DEMAH iz Plateje¹ (Δαίμαχος), 4. st. pr. n. e. Grčki povjesničar, autor jedne suvremene povijesti. Spominje ga Efor (v.) kao pouzdana autora.

○ nepoznato

DEMAH iz Plateje² (Δαίμαχος), 3. st. pr. n. e. Grčki povjesničar, autor *Povijesti Indije* (u 4 knjige) koju je napisao kao poslanik Antioha I Sotera. Pod njegovim imenom sačuvana su i dva naslova koja možda pripadaju prethodnom D.

● *O opsjedanju (Πολιορκητικά)*, *Indijska povijest (Ἰνδικά)*

○ *O robožnosti (Περὶ εὐσεβείας)*

DEMEJA (Δημέας), 3. st. pr. n. e. Grčki gramatičar, porijeklom s otoka Para. Autor jedne povijesti svoje domovine u kojoj je centralno mjesto zauzeo lik pjesnika Arhiloaha, njegova zemljaka.

○ nepoznato

DEMETRIJE (Δημήτριος), 3. st. pr. n. e. Grčki povjesničar židovskog porijekla, autor *Povijesti židovskih kraljeva* (do vremena Ptolomeja IV). Sačuvani fragmenti.

● *Povijest židovskih kraljeva (Περὶ τῶν ἐν τῇ Ἰουδαίᾳ βασιλέων)*

DEMETRIJE iz Bizantija (Δημήτριος), 3. st. pr. n. e. Grčki povjesničar. Opisao upad Gala u Aziju 279/8. g. pr. n. e. (u 13 knjiga) i rat Antioha I i Ptolomeja II (275-266. g. pr. n. e.; u 8 knjiga).

○ *Prijelaz Gala iz Evrope u Aziju (Γαλατῶν*

ἐξ Εὐρώπης εἰς Ἀσίαν διάβασις), *Povijest Antioha i Ptolomeja i njihovo upravljanje Libijom* (Τὰ περὶ Ἀντίοχου καὶ Πτολεμαῖου καὶ τὴν Λιβύης ὑπ' αὐτῶν διοίκησιν)

DEMETRIJE iz Skepse (Δημήτριος), 2. st. pr.n.e. Grčki povjesničar i antikvar. Autor jednog obimnog djela o svojoj domovini Troadi u kojem – u vidu komentara "kataloga Trojanaca" iz *Ilijade* (B 814-877) – donosi golemi geografski, historijski i mitološki materijal skupljen iz brojnih izvora, prvenstveno književnih, od najstarijih vremena do njegova doba.

● *Raspored Trojanaca* (Τροικός διάκοσμος)

DEMOFIL (Δημόφιλος), kraj 4. st. pr.n.e. Grčki povjesničar, sin Efora (v.), čije je djelo *Povijest* nadopunio i objavio.

● *Povijest* (Ἱστορία)

DEMOKLO (Δημοκλῆς), 5. st. pr.n.e. Grčki povjesničar, rodom iz Figele (kod Efeza). Jedan od najstarijih jonskih povjesničara, čije vijesti prenosi Demetrije iz Skepse (v.).

● fragmenti historiografskog djela

DEMON (Δήμων), oko 300. g. pr.n.e. Grčki pisac iz Atene, autor jedne antičke povijesti, te još nekih kraćih djela.

● *Antička povijest* (Ἀτθίς), *O žrtvama* (Περὶ θυσιαῶν), *O poslovicama* (Περὶ παροιμιῶν)

DIIL (Δίλλος), 4/3. st. pr.n.e. Grčki povjesničar iz Atene, vjerojatno sin povjesničara Fanodema (v.). Autor *Grčke povijesti* (u 26 ili 27 knjiga) koja dopunjuje Eforovu (v.) povijest i obuhvaća događaje od fokidskog rata (357) do Kasandrove smrti (297). Spominje ga Diodor (v.), a nastavlja Psaon (v.).

● *Grčka povijest* (Ἱστορία ili Ἑλληνικά)

DIJEUHIDA (Διευχίδας), 4. st. pr.n.e. Grčki povjesničar iz Megare. Autor povijesti svoje domovine (u 5 knjiga). Spominje Pistratov umetak u *Ilijadu* (B 546-558).

● *Megarska povijest* (Μεγαρικά)

DINIJA (Δεινίας), 3. st. pr.n.e. (?). Grčki povjesničar, autor *Povijesti Arga* (u 9 knjiga) koja je sezala od početaka do sredine 3. st.

● *Povijest Arga* (Ἀργολικά)

DINON (Δίνων), 4. st. pr.n.e. Grčki povjesničar porijekom iz Kolofona, autor *Perzijske povijesti* u tri dijela (i više knjiga). Djelo je poznavao još Plutarh. Otac povjesničara Klitarha (v.).

● *Perzijska povijest* (Περσικά)

DIODOR SICILSKI (Διόδωρος), 1. st. pr. n. e. Grčki historičar iz Agirija na Siciliji (odatle nadimak Sicilski). Živio je uglavnom u Rimu, a u toku svog života poduzeo nekoliko dužih putovanja po svijetu. Gotovo 30 godina radio je na svom glavnom djelu *Knjižnica* – povijesti svijeta (u 40 knjiga) koja je obuhvaćala vrijeme od mitskog doba do prvog trijumvirata. Osim povijesti Grčke i Rima (koji u djelu, dakako, imaju središnje mjesto) tu su prikazane i povijesti barbarских naroda (Asirci, Mezopotamija, Indija i dr.). Od D. djela sačuvale su se knjige 1-5. (uvod i najstarija povijest), te 11-20. (od Kserksova pohoda do borbe Aleksandrovih nasljednika), dok od ostalih knjiga imamo fragmente ili opširnije izvratke iz bizantskog vremena. D. povijesno djelo ne dostiže svoje historiografske uzore, premda je rezultat dugotrajan i predana rada: za to mu je nedostajalo sposobnosti. S druge strane u njegovu su djelu očiti utjecaji filozofske i retoričke naobrazbe, kao i historiografskog stila što ga je slijedio. Izvorce često donosi u većim odlomcima, a to su bili koliko stariji mitografi i genealogičari toliko i mlađi historičari (Efor, Durid, Filarh, Polibije, a možda i Fabije Piktora). Djelo je bilo vrlo cijenjeno u antici, a važan je izvor za poznavanje opisana razdoblja zbog nedostatka ostalih izvora, kao i zbog obilnog citiranja starijih autora.

● *Knjižnica* (Βιβλιοθήκη)

DIOFANT (Διόφαντος), 3. st. pr.n.e. Grčki povjesničar, autor povijesti krajeva oko Crnog mora. Spominje ga Agatarhid (v.).

● *Pontska povijest* (Ποντικά ιστορία)

DIOH (Δηίος), 5. st. pr.n.e. Grčki povjesničar s Prokonosa (na Helespontu). Autor *Kizičke povijesti*.

● *Kizička povijest* (Κυζικά)

DIOKLO s Pepareta (Διοκλῆς), 3/2. st. pr. n.e. Grčki povjesničar s Pepareta kod Eubeje. Prvi grčki autor koji je obrađivao rimsku povijest.

● *Osnutak Rima* (Ρώμης κτίσις)

DION KASIJE Kokcijan (Δίων), 2/3. st. Grčki povjesničar rodom iz Nikeje u Bitiniji. Za vladavine Komoda došao je u Rim gdje je postigao izvanrednu političku karijeru. Poslije drugog konzulata (229), povukao se s političke scene i posvetio se dovršetku svog djela. Umrro je poslije 230. g. Glavno mu je djelo *Rimska povijest* (u 80 knjiga) koja je obuhvaćala događaje od Enejina dolaska do smrti Septimija Severa. Djelo je bilo podijeljeno u dekade i pentade, a od cjelokupna opsega sačuvale su nam se knjige 36-60. (s manjim lakunama) te veći ostaci 79. i 80. knjige. Od ostalih knjiga postoje izvaci i sadržaji iz bizantskog vremena (Konstantin Porfirogenet, Hifilin, Zonara). Sačuvane knjige obuhvaćaju razdoblje kraja republike i početka carstva (od 69. g. pr.n.e. do 47. godine n.e.). Prvih je četrdeset knjiga, naime, obuhvaćalo razdoblje do Cezara i Pompeja, slijedećih dvadeset do smrti cara Klaudija, a posljednjih dvadeset do smrti Septimija Severa. D. djelo najopsežnija je rimska povijest za opisano razdoblje i izvor prvoga reda, a njegova je vrijednost i u kompoziciji građe. Jezikom i stilom pokušava se D. približiti svojim uzorima (Tukidid, Demosten), no to mu u cijelosti ne uspijeva. Nedostaje mu kritičko promatranje, snažniji etički stav kao i razlikovanje bitnog i nebitnog. Kao izvori poslužili su D. ponajviše analisti, Livije i Tacit. Puno je priznanje ovo djelo steklo tek u Bizantu. Ostala D. djela su izgubljena.

● *Rimska povijest* (Ρωμαϊκή ιστορία)

○ nepoznato

DIONIZIJE iz Halikarnasa (Διονύσιος), 1. st. pr.n.e. Grčki povjesničar i retor, autor velikog broja spisa, uglavnom retoričkog karaktera. Osim pitanja retorike, kao i praktičnim retoričkim djelovanjem (uglavnom u Rimu kamo je došao 30. godine da bi ondje ostao oko 22 godine), bavio se i historiografijom, te je (osim izgubljenih spisa koji su mu služili kao priprava) napisao povijesno djelo *Stara rimska povijest* (u 20 knjiga). Djelo je obuhvaćalo rimsku povijest od njezinih početaka do početka 1. punskog rata (264. pr.n.e.), dakle do početka Polibijeva (v.) djela. Od ove su nam povijesti sačuvane knjige 1-10, te dio 11. knjige. Od ostalih knjiga postoje fragmenti i izvaci iz bizantskog razdoblja. Djelo je pisano s retoričkog stajališta, no kako je upotrijebio kvalitetne izvore (rimske analiste) važan je povijesni izvor. Jezikom se želio približiti klasičnim grčkim govornicima i historičarima.

● *Stara rimska povijest* (Ρωμαϊκή ἀρχαολογία)

DIONIZIJE iz Mileta (Διονύσιος), 6/5. st. pr. n.e. Grčki povjesničar, autor djela o ranoj perzijskoj povijesti. Ostali naslovi iz *Sude* nisu pouzdani.

● *Perzijska povijest* (Περσικά)

○ *Trojanska povijest* (Τρωικά), *Povijesni ciklus* (Κύκλος ιστορικός), *Opis svijeta* (Περιήγησις οἰκουμένης)

DIONIZIJE sa Sama (Διονύσιος), helenističko doba. Grčki mitograf, autor prozno mitološkog priručnika (u 7 knjiga).

● *Povijesni ciklus* (Κύκλος ιστορικός)

DIOSKURID (Διοσκουρίδης), nepoznato vrijeme. Grčki pisac, spominje se kao Isokratov učenik (4. st. pr.n.e.). Autor mitografskih djela. Često ga zamjenjuju s D. iz Tarza.

● *Spartanski ustav* (Λακωνων πολιτεία), *Uspomene* (Ἀπομνημονεύματα)

DOMICIJE, Gnej ~ Korbulo (Gnaeus Domitius Corbulo), 1. st. Rimski političar i vojskovođa. Ratovao protiv Germana i Par-

ta. Po Neronovu nalogu 67. g. izvršio samoubojstvo. Njegove memoare spominju Plinije Stariji, Tacit i Dion Kasije.
○ nepoznato

DURID (Δούρις), 4/3. st. pr.n.e. Grčki povjesničar porijekom s otoka Sama. 301. pr. n.e. tiranin Sama. Možda učenik Teofrasta, pristalica peripatetičkog filozofskog smjera. Djela su mu vrlo brojna i raznorodna, od čisto historiografskih do književnokritičkih. Sačuvani su fragmenti povijesnih djela u kojima je obračunavao sa svojim prethodnicima Eforom i Teopompom. Spominju ga Plutarh, Diodor Sicilski i drugi autori.

● *Makedonska povijest* (više od 20 knjiga) (*Μακεδονικά*), *Samska doba* (*Σαμίλων ἔποι*)

STOTA GODIŠNJICA MARETIĆEVA PRIJEVODA ODISEJE

Homerovi epovi *Ilijada* i *Odiseja* stoje na početku ne samo evropske književnosti nego i njene kulture uopće i predstavljaju ona ostvarenja ljudskog duha koja su, nadvladavši svoja vremenska i prostorna ograničenja, ostavila – i još uvijek ostavljaju – tragove u svim vremenima i u svakoj generaciji. Neposredna percepcija ovih epova u njihovu originalu moguća je relativno ograničenoj skupini poznavalaca grčkog jezika, ali je, kao što je to i inače slučaj s pisanim djelima tuđih jezika, posredno dostupna svima putem prijevoda. Ako je dopuštena određena usporedba, pojava integralnih prijevoda *Ilijade* i *Odiseje* na jezicima pojedinih evropskih nacionalnih književnosti ima za te književnosti onaj značaj koji je za njih, a prije svega za njihov jezik, imalo objavljivanje prijevoda *Biblije*. Stoga u tom svjetlu treba promatrati i tiskanje prvog cjelovitog prijevoda *Odiseje* u nas, koji je iz pera Tome Mretića izašao točno prije stotinu godina, 1882. u nakladi Matice hrvatske.

Kad se Mretić poduhvatio prevođenja *Odiseje*, osnovni problem s kojim se susreo nije bio sadržajne već posve formalne naravi. Trebalo je, naime, razriješiti dva pitanja. Prvo, da li prevoditi u prozi ili u stihu, kako je pisan i original, i – kad je već prvo pitanje Mretić riješio na način kojeg se, na svu sreću, pridržavala većina naših kasnijih prevodilaca ne samo s klasičnih jezika: naime prevodeći u stihu originala – drugo, kako grčki heksametar pretočiti u njegov hrvatski ekvivalent. Uzori u koje bi se Mretić mogao ugledati bili su rijetki, a i oni koji su postojali nisu pružali cjelovitu teoretsku osnovu za tvorbu hrvatskog heksametra. Adolfo Veber Tkalčević još se kolebao između akcenatskog i kvantitativnog principa, a u pogledu cezura smatrao je da se treba držati antičkih pravila. Ivan Trnski je već u potpunosti prihvatio akcenatski princip, ali je mjesta odmora uzimao dosta proizvoljno.

Slijedeći Vebera u pogledu cezura a Trnskoga u pogledu akcenatskog principa razvio je Mretić u prijevodu *Odiseje*, a i u svim svojim kasnijim prijevodima klasičnih autora, teoriju hrvatskog heksametra koju je opširno obrazložio u „Prilogu“ prvog izdanja *Odiseje*. Time je taj prijevod zadobio, i još uvijek ima, dvostruki značaj za našu književnost. Jedno klasično djelo evropske književnosti pojavilo se u nas u cjelovitu prijevodu i svojom je sadržajnom stranom i znanstvenicima i širokoj čita-